

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifhanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi
Kemankeş Abdülkâdir Emir Hoca Koleksiyonu - 422

Enîsü'l-'uşşâk (Tuĥfetü'l-'uşşâk)

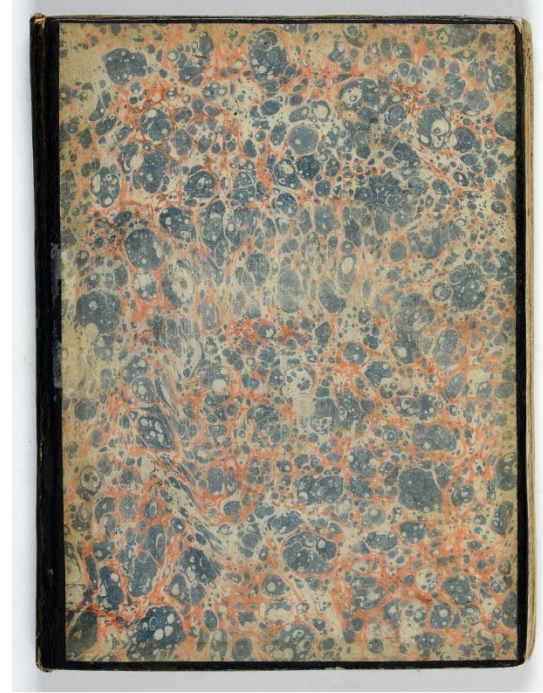
Hakâ'iku'l-hadâ'ik

Râmî

Tuğba DANIŞMAZ
2018

ESER VE MÜELLİFİ HAKKINDA

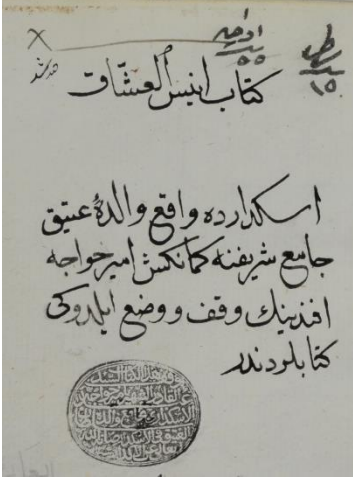
Nüsha'da Râmî'ye (ö. 795/1393 [?]) ait iki eser yer almaktadır: 1. *Enîsü'l-'uşşâk*: Farsça'da kendi alanında ilk çalışma olup bir mukaddime, on dokuz bab ve bir tetimmeden oluşan eserde her bölüm "mûy", "cebîn", "ebrû", "çeşm" ve "müjgân" gibi sevgilinin bir organı için kullanılan kelimeleri, mazmunları, teşbih ve istiareleri içermektedir. Tetimmede şiirde tenâsüple lafız ve mâna özellikleri üzerinde durulmaktadır. Bazıları müellife ait olmak üzere birçok şairden nakledilen Farsça beyitlerle işlenen bölümler, Farsça ve Türkçe klasik şiirin anlaşılması ve güzellik kavramının değerlendirilmesi açısından önemli bilgiler içermektedir. Eserin çok sayıda nüshası bulunmaktadır. 2. *Hakâ'iku'l-hadâ'ik*: Sultan Üveys'in isteğiyle kaleme alınan edebî bilgiler ve sanatlarla ilgili eser iki bölümdür. Elli bölümden oluşan birinci bölüm Reşîdüddin Vatvât'ın *Hadâ'iku's-sihr* adlı Farsça kitabının açıklaması niteliğindedir. Râmî, Vatvât'ın eserinde bulunan Farsça ve Arapça beyitleri dönemindeki yaygın Farsça beyitlerle ve kendi şiirleriyle değiştirmiştir. On bölümden meydana gelen ikinci bölüm sonraki şair ve yazarların kullandıkları terimleri içermektedir¹.

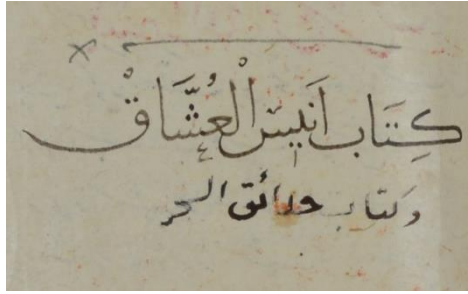
İranlı şair ve edip Şerefüddin Hasen bin Muhammed-i Râmî-i Tebrîzî'nin hayatına dair kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yaşadığı dönem hakkında, eserlerini takdim ettiği ya da eserlerinde andığı şahsiyetler sayesinde fikir edinilmektedir. Muzafferîler'den Şah Mansûr zamanında (1387-1393) Irak ve Azerbaycan melikü's-suarâsı olmuştur. Altmış-altmış beş yaşlarında iken Sultan Üveys'in çevresinde, daha ileri yaşlarda da Şah Sücâ'nın (1375-1384) sarayında yer edinmiş olduğu düşünülmektedir. Kendisiyle aynı dönemde yaşayan ve özellikle Sultan Üveys'in çevresinde yer alan Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376) gibi birçok şairle bir arada bulunmuştur. Râmî, dönemindeki diğer şairler gibi edebî sanatların belirli şekillerde uygulandığı masnû' ve güçlü kasideler yazmaya özen göstermiştir. Devletşah'ın Irak ve Azerbaycan'da meşhur olduğunu söylediği Dîvân adlı eseri Râmî'nin diğer bir önemli eseridir².

^{1,2}Karaismailoğlu, A., "RÂMÎ" DİA XXXIV, İstanbul, 2007, s. 448-449

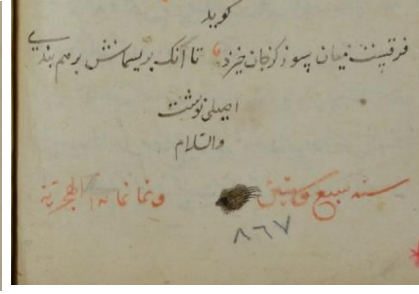
MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

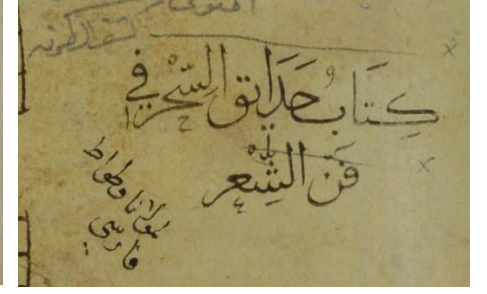
Ia

IIa

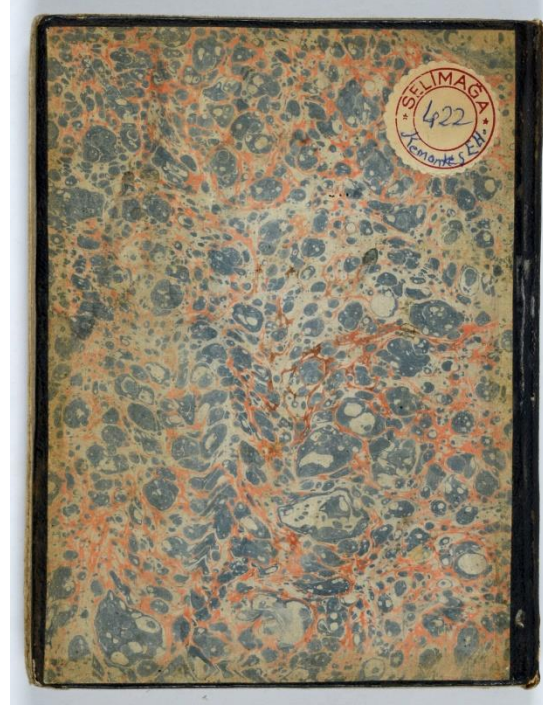
55a

56a

Kemankeş Emir Hoca'nın vakıf mührüne nüshanın unvan sayfalarında rastlanmaktadır. Mühürde, "Vakafe Hâze'l-Kitâb es-Seyyid 'Abdülkâdir eş-Şehir bi-Emîr Hâce el-Üsküdârî bi-Câmi'i Vâlide Sultan el-Atîk fi'l-Üsküdâr Sânehullâhu Te'âlâ ani'l-Ekdâr Sene 1135" ("Bu kitabı, Emir Hoca el-Üsküdari adıyla tanınan Seyyit Abdülkadir, Üsküdar'daki Atik Valide Sultan Camii'ne vakfetti. Allah onu kederlerden korusun.") yazmaktadır. Nüşadaki iki eserden birincisi Ia ve IIa'da "Kitâb Enîsü'l-'Uşşâk" şeklinde kaydedilmiştir. 55a'da Enîsü'l-'Uşşâk'ın tetimmesinde müstensihin sadece nisbesi (Asîlî) ve istinsah tarihi (H.867) kaydedilmiştir. 56a'da ikinci eserin adı "Hadâik es-Sihr fî Dedâik eş-Şi'r" ve "Hadâik es-Sihr fî Fenn eş-Şi'r" şeklinde kaydedilmiştir.

CİLT

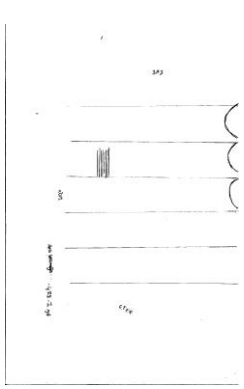
Eserin ölçüleri, 13,1 x 17,7 cm'dir. Cildi çehargûşe tekniğinde yapılmış olup, kapaklar battal ebru desenli kâğıt ile kaplıdır. Sirt ve kapakların kenarlarını çevreleyen siyah renkte keçi derisi kapak içlerinde Avrupa kâğıdı kullanılmıştır. Eserde sertap ve miklep bulunmamaktadır.

METİN

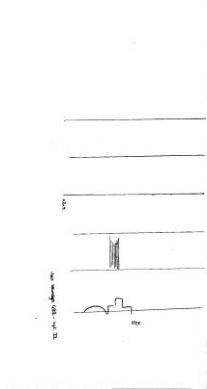

13,5 x 18 cm ölçülerindeki eserin ilk kısmı 55, ikinci kısmı 42 varaktan oluşmaktadır. Metin kısmı 15 adet satır düzenindedir. Eser Doğu kâğıdına ve filigranlı Avrupa kâğıdına kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Metin kısmında üç farklı renkte kâğıt kullanılmıştır. Sırt dikişi iki duraklı zincir dikişi tekniği ile dikilmiştir. Eserin şiraze örgüsü balık sırtı tekniğinde, kahverengi ve krem rengi ipler kullanılarak örülmüştür.

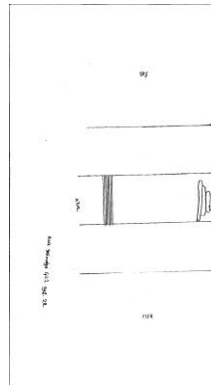
KÂĞIT ÖZELLİKLERİ

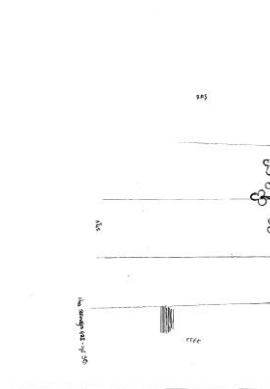
Varak no: I
(Avrupa Kâğıdı)

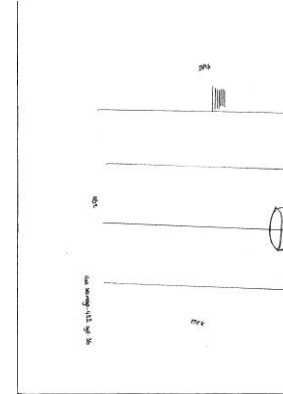
Varak no: II
(Avrupa Kâğıdı)

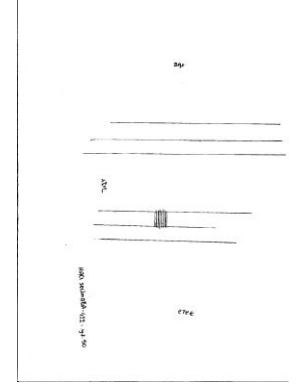
Varak no: 22
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 30
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 36
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 50
(Doğru Kâğıdı)

Metinde kullanılan kâğıtlar ışık altında incelendiğinde tespit edilen kâğıtlardan beş tanesi Avrupa kâğıdı, bir tanesi Doğru kâğıdır. Tespit edilen kâğıtlar lif yönleri sırtı dik olacak şekilde kullanılmıştır.

I numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 5 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 8 adettir.

II numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 5 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 7 adettir.

22 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 3 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 8 adettir.

30 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 3 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 10 adettir.

36 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 3 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 7 adettir.

50 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 5 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 8 adettir.

ESKİ ONARIMLAR - CİLT ve METİN

Eserin ön ve arka kapağının dış yüzeyine yapıştırılmış ebru kâğıdı eski onarımdır. Metin kısmında ise genellikle köşelerde, kenarlarda ve sırt kısımlarında eski onarımlar görülmektedir.

BOZULMALAR - CİLT ve METİN

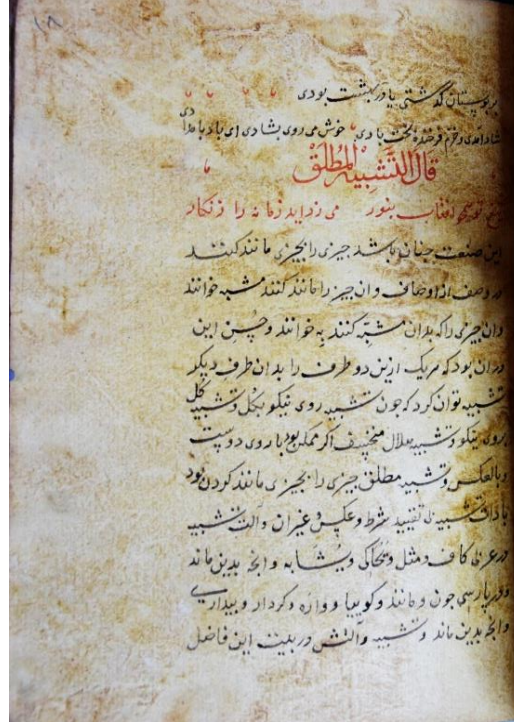

Cildin, muhat paylarında ve kapakların köşelerinde deri kayıpları görülmektedir. Eserin varaklarında kırılmalık ve kırılmalığın sebep olduğu parça kayıpları mevcuttur. Metin kısmında sayfa diplerine bulunan eski onarımlar da kırılmalara sebep olmuştur.

ANALİZ TABLOSU

Analizler	Biyoloji	pH	Raman	XRF	Spot Test
Yapıldı	√	√		√	
Yapılmadı			-		-

ANALİZLER - BİYOLOJİ

Örnek alınan varak no: 18

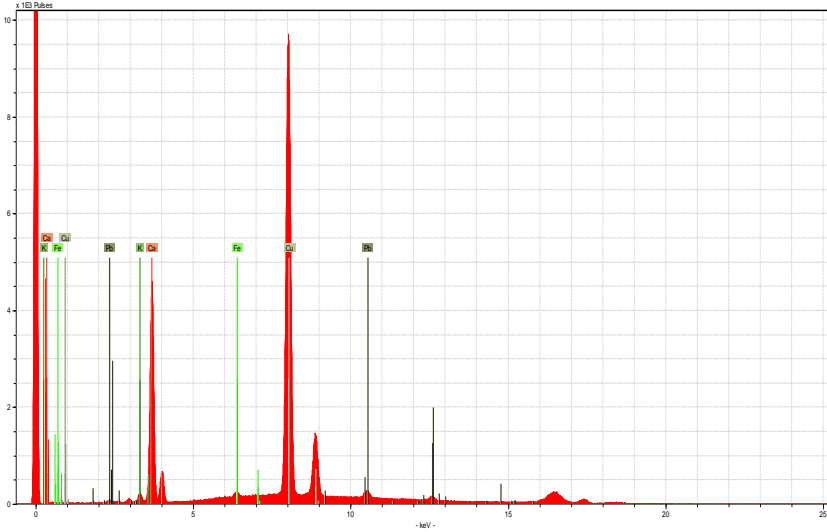
Steril Swab sıvı (Nutrient Broth) besiyerine inoküle edilmiştir. Sıvı besiyerinde 48 saat 27°C de inkübasyona bırakılmıştır. Steril şartlarda sıvı besiyeri içerisindeki swabla MEA (Malt Extract Agar) besiyerine inokülasyon gerçekleştirilmiştir. Petri 27°C'de 14 gün inkübasyona bırakılmıştır.

Sonuç:

İnkübe edilen besiyerindeki gelişmeler gözlenmiştir.

İnkübasyon süresi sonrasında MEA besi ortamında gelişme görülmemiştir.

ANALİZLER - XRF

Şekil 1 - 27a sayfası yeşil kâğıt XRF spektrumu

Sayfa No.	İncelenen kısım	Tespit edilen elementler (Yarı kantitatif)		
		Majör elementler	Minör elementler	Düşük sinyalde
10a	Kâğıt	Ca		Fe, K, Cl
10a	Siyah mürekkep	Ca	Fe	S, Cl, K, Cu, Ni
10a	Kırmızı mürekkep	Ca	Hg	K, Fe
27a	Yeşil kâğıt	Cu		

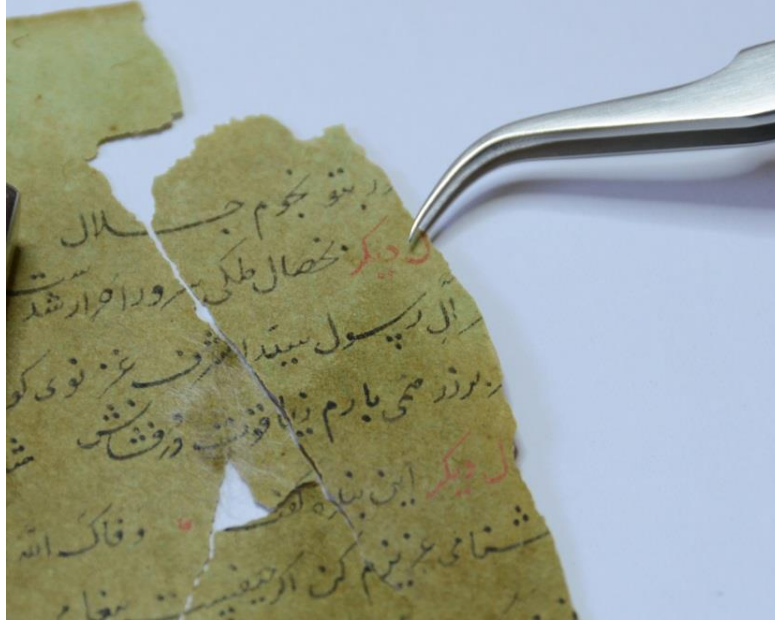
Konservasyon işlemlerinden önce kırılabilirliğe sebep olan maddenin tespiti için XRF spektrofotometre cihazı kullanılarak analizler yapılmıştır. 27a sayfasının yeşil renkli kâğıdında majör element olarak Cu (bakır) tespit edilmiştir. Spektrumdan yola çıkarak yeşil renkli kâğıdın bakır bazlı bir pigment ile renklendirildiği düşünülmüştür. Siyah mürekkebin karbon mürekkebi olduğu, kırmızı mürekkebin ise vermilion pigmentinden elde edildiği tespit edilmiştir.

KONSERVASYON KARARLARI

Eserin konservasyona alınma sebebi, varaklarda bulunan kırılganlığın devam eder nitelikte olması ve bu yüzden dijitalleştirme işleminin yapılamıyor olmasıdır. Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin detaylı olarak durum değerlendirmesi yapılmış, aşağıdaki konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.

- Eser bütünlüğünü koruduğu için in-situ olarak çalışılması,
- Kırılgan halde bulunan varakların konservasyonu için Ar-ge biriminin önerisi doğrultusunda antioksidan çözeltisi emdirilmiş Japon kâğıtları ($2\text{g}/\text{m}^2$) ile varakların a ve b yüzünden %3'lük Klucel-G sürülerek sağlamlaştırma yapılması,
- Kapakların dış yüzeyine yapışık halde bulunan onarım ebru kâğıtlarının çıkarılması

KONSERVASYON - METİN

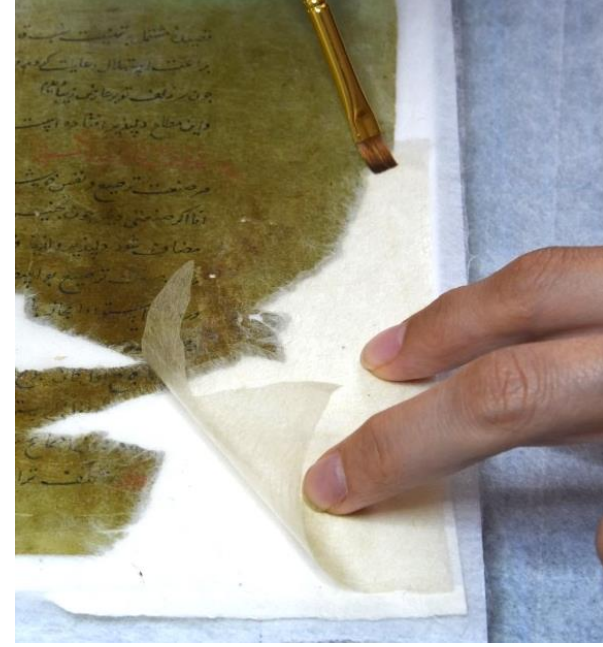
Konservasyon işlemine ilk olarak bakır korozyonundan dolayı kırılarak birbirinden ayrılan parçaların birleştirilmesi ile başlanmıştır. Kırık halde olan sayfanın altına asetat yerleştirilerek zemin oluşturulmuştur. Bu zemin üzerinde, parçalar yerlerine yerleştirilmiş ve ince Japon kâğıdı kullanılarak %4'lük metil selüloz ile lokal sağlamlaştırma yapılmıştır. Daha sonra sayfanın tamamı a ve b yüzünden antioksidan emdirilmiş 2g/m² Japon kâğıdı ile %3'lük Klucel-G sürülerek sağlamlaştırılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

Eserin bakır korozyonlu sayfalarında bulunan eski onarımları çıkarma işlemi, tek yönlü sağlama işlemi yapıldıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Eserdeki eski onarımlar ılık su ile nemlendirilerek eserden uzaklaştırılmıştır. Onarımların çıkarıldığı bölgeler de antioksidan emdirilmiş 2g/m² Japon kâğıdı ile %3'lük Klucel-G sürülerek a ve b yüzünden sağlama işlemi yapılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

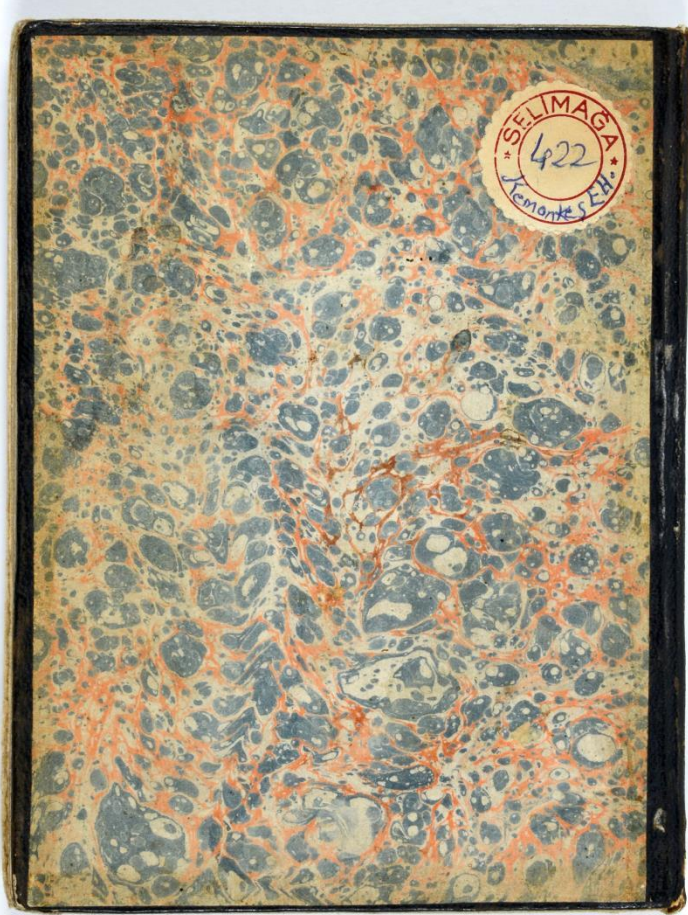
Bakır korozyonlu sayfalardaki eksik kısımların tamamlamaları uygun kalınlıkta Japon kâğıdı ile, sağlamlaştırma yaptığımız 2g/m²'lik Japon kâğıdı üzerine yapılmıştır. Tamamlama yaptığımız kâğıdın sadece liflendirilmiş kısımları orijinal sayfa üzerine yapıştırılmıştır. Böylece orijinal sayfa yerine sağlamlaştırma yaptığımız Japon kâğıdı taşıyıcı olmuştur. Tamamlama kâğıdının ardından estetik renk bütünlüğünün sağlanması için nişasta-metil selüloz kullanılarak hazırlanmış olan yeniden nemlendirilebilir Antik Japon kâğıdı (re-moistenable tissue) ile a ve b yüzlerinden sağlamlaştırma yapılmıştır. Sağlamlaştırma işlemlerinin ardından kuru temizlik işlemi sünger silgi ve yumuşak fırça yardımı ile yapılmıştır. Sayfalarda bulunan yırtıklar nişasta-metil selüloz kullanılarak hazırlanmış olan yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı ile a ve b yüzlerinden tamamlanmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

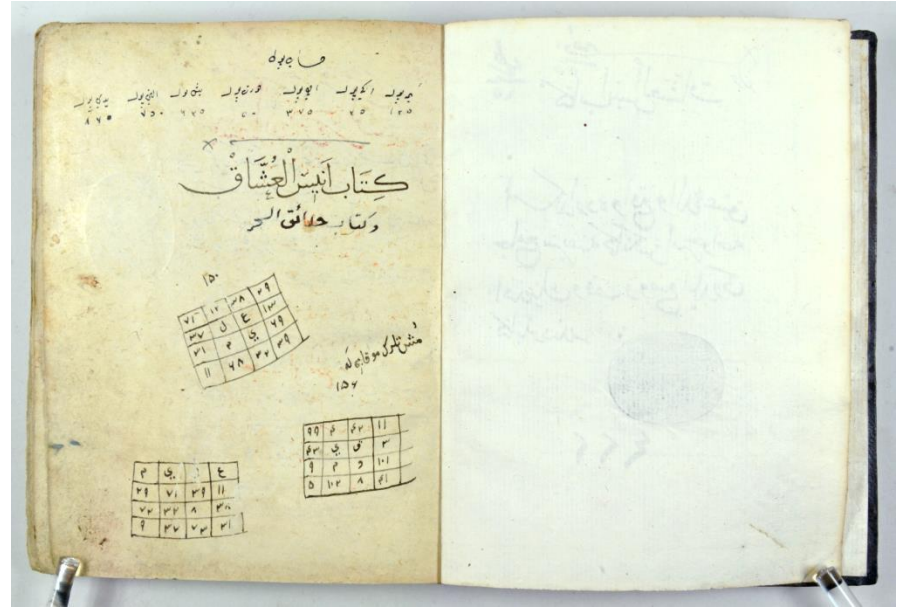
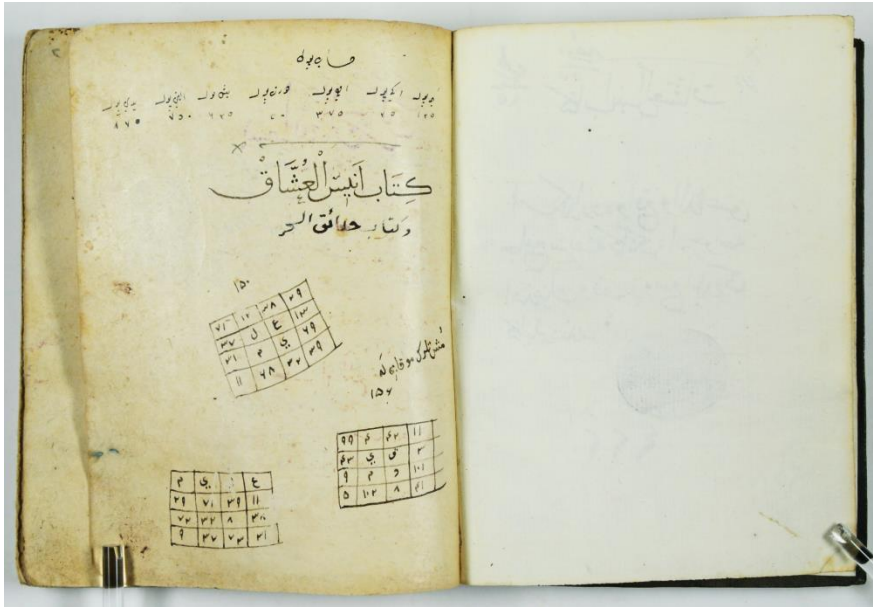
Eserin sırt kısmında bulunan açılmalar, orijinal deri rengi referans alınarak, metal kompleks anilin boyalar ile renklendirilen yeni keçi derisiyle tamamlanmıştır. Daha sonra ön ve arka kapağın yüzeyine yapışık halde bulunan onarım ebru kâğıtları da ılık su ile nemlendirilerek hasarsız bir şekilde eserden uzaklaştırılmıştır. Orijinal ebrulu kâğıt yüzeyindeki yapıştırıcı kalıntıları da mekanik olarak temizlenerek konservasyon işlemi tamamlanmıştır. Esere asitsiz müze kartonundan uygun ölçülerde kutu yapılmıştır.

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak

ÖNCESİ & SONRASI

1b (Yan kâğıt) - 1a

ÖNCESİ & SONRASI

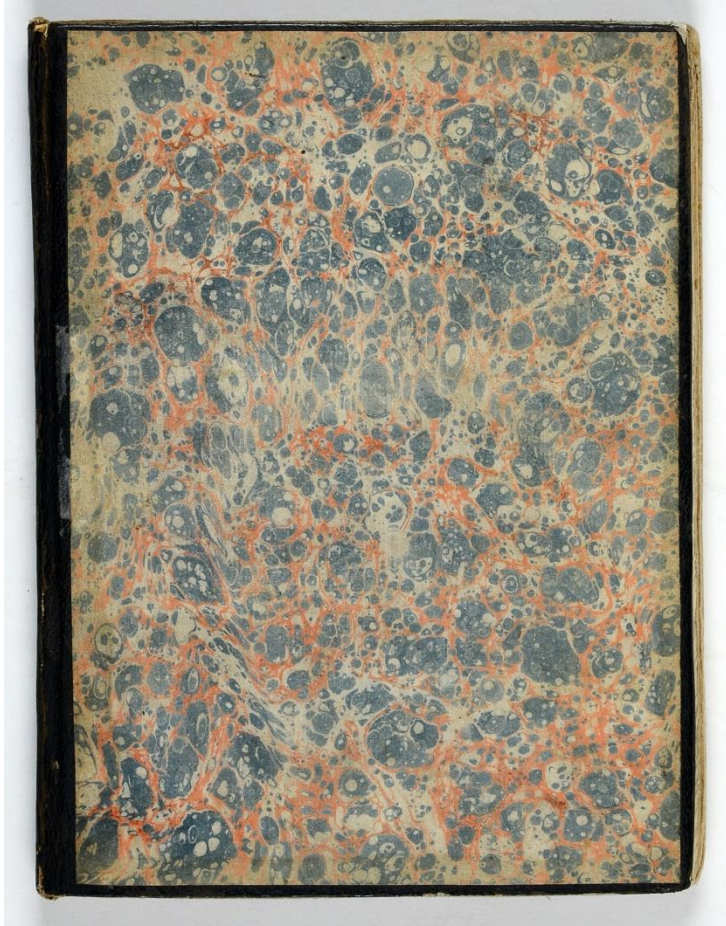

ÖNCESİ & SONRASI

1b-2a

ÖNCESİ & SONRASI

Arka kapak

ÖNCESİ & SONRASI

Sirt

ÖNCESİ & SONRASI

Etek

ÖNCESİ & SONRASI

Etek şiraze